

Кучер А. В., д-р екон. наук, старш. досл., чл.-кор. АЕНУ
Національний університет «Львівська політехніка», Україна;
Національний науковий центр «Інститут ґрунтознавства та агрохімії
імені О. Н. Соколовського», Україна
Кучер Л. Ю., д-р екон. наук, професор
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Економіка мілітарної деградації та післявоєнного відновлення земель: виклики та перспективи

Негативний вплив розв'язаної російською федерацією війни на земельні ресурси має серйозні наслідки для різних видів економічної діяльності, особливо для аграрного сектора, й призвів до виникнення нового типу деградації земель – мілітарної. Мілітарна деградація земель – це процес антропогенного спрощення ландшафту, погіршення стану, складу, корисних властивостей і функцій земель та інших органічно пов'язаних із землею природних компонентів унаслідок воєнних дій. Одним із головних для аграрного сектора складників мілітарної деградації земель є мілітарна деградація ґрунтів – погіршення корисних властивостей і родючості ґрунту внаслідок воєнних дій. Мілітарна деградація земель також викликає серйозні екологічні проблеми та несе загрозу здоров'ю людей і втрату доступу до ресурсів для виробництва продовольства.

Спираючись на раніше започаткований нами напрям щодо економіки деградації ґрунтів і земель [1–3], у науковий обіг уведено термін «економіка мілітарної деградації ґрунтів» [4]. У подальшому нами розширено понятійно-категорійний апарат, зокрема введено в науковий обіг ширший за змістом термін «економіка мілітарної деградації земель», а також тісно пов'язаний із попереднім «економіка післявоєнного відновлення земель». У сукупності це послугувало для започаткування нового напрямку досліджень – економіка мілітарної деградації та післявоєнного відновлення земель і формування його парадигми.

Отже, парадигма економіки мілітарної деградації та післявоєнного відновлення земель, розроблена нами з урахуванням попередніх наших досліджень [1–6], включає такі складники.

Трактування терміна. Економіка мілітарної деградації та післявоєнного відновлення земель – розділ (напрямок) економіки природокористування, що на теоретичному, методологічному й емпіричному рівнях вивчає питання економічного оцінювання шкоди та збитків, завданих збройною агресією та бойовими діями землям і ґрунтам; економічної оцінки деградованих земель; еколого-економічного обґрунтування напрямів і заходів післявоєнного відновлення земель та практик сталого управління деградованими землями. У цьому науковому напрямі об'єднано два взаємопов'язані складники: економічна оцінка вартості деградації земель та економічна оцінка практик сталого післявоєнного відновлення земель.

Концепція. Базисом парадигми економіки мілітарної деградації та післявоєнного відновлення земель є глобальна ініціатива щодо економіки деградації земель, концепція нейтрального рівня деградації земель і концепція

сталого управління землями.

Місія – наукове забезпечення оцінювання еколого-економічних наслідків мілітарної деградації земель, досягнення нейтрального рівня деградації земель і сталого управління деградованими внаслідок війни землями.

Мета – теоретико-методологічне обґрунтування концептуальної основи для комплексного оцінювання вартості мілітарної деградації земель і побудови системи сталого управління деградованими землями.

Основні завдання: 1) розроблення методології комплексного економічного оцінювання шкоди та збитків, завданих збройною агресією та бойовими діями землям і ґрунтам; 2) розроблення методології економічної оцінки деградованих унаслідок війни земель; 3) оцінювання еколого-економічних наслідків мілітарної деградації земель; 4) розроблення методології оцінювання еколого-економічної ефективності поточних витрат та інвестицій у заходи та проєкти післявоєнного відновлення земель; 5) розроблення системи сталого управління деградованими землями й економічних механізмів реалізації цієї системи; 6) еколого-економічне обґрунтування пріоритетних напрямів і заходів післявоєнного відновлення земель та практик сталого управління деградованими землями; 7) розроблення пропозицій для ухвалення ефективних управлінських рішень і формування та реалізації державної земельної політики в частині досягнення нейтрального рівня деградації земель і сталого управління деградованими внаслідок війни землями.

Об'єкт – частина еколого-економічної системи, представлена еколого-економічними відносинами, що виникають унаслідок мілітарної деградації земель і в процесі післявоєнного відновлення земельних ресурсів.

Предмет – виявлення можливостей та обґрунтування напрямів оптимізації еколого-економічних відносин з урахуванням специфічного прояву економічних законів і закономірностей, що виникають унаслідок мілітарної деградації земель і в процесі післявоєнного відновлення земельних ресурсів, для досягнення нейтрального рівня деградації земель і сталого управління деградованими внаслідок війни землями.

Спрямованість. Процесу пізнання об'єкта дослідження притаманні всі його етапи: від збирання й обробки даних щодо мілітарної деградації земель до створення теоретичних концептів і використання їхніх можливостей для обґрунтування перспектив розвитку, розроблення сценаріїв і системи заходів щодо досягнення нейтрального рівня деградації земель і сталого управління деградованими внаслідок війни землями. Слід наголосити на міждисциплінарності й трансдисциплінарності досліджень щодо економіки мілітарної деградації та післявоєнного відновлення земель.

Дослідження з економіки мілітарної деградації земель можуть включати такі аспекти (але не обмежуються ними):

- екологічна шкода та збитки – внаслідок воєнних дій відбувається втрата та/або зменшення функцій і послуг екосистем, що може спричинити серйозні екологічні проблеми та ризики для здоров'я людей, відповідно є потреба в розробленні концептуальної основи для комплексної оцінки вартості деградації землі шляхом включення вартості екосистемних послуг землі;

- втрата та/або зниження продуктивності земель – воєнні дії пошкоджують або повністю руйнують ґрунтовий покрив, що призводить до втрати або зниження врожайності та погіршення якості продукції; замінування значної кількості сільськогосподарських земель й активне ведення бойових дій на певний період часу унеможливорює їх подальше використання;

- втрати врожаю та продовольча нестабільність – унаслідок бойових дій можуть бути пошкоджені або знищені посіви, багаторічні насадження, що призводить до втрат урожаю і може спричинити продовольчу нестабільність, погіршення продовольчої безпеки та зростання цін на харчові продукти;

- втрати земельного капіталу – втрати та пошкодження інфраструктури, зокрема асфальтованих доріг, каналів для зрошення, систем водопостачання й інших сільськогосподарських інфраструктурних об'єктів і земельних поліпшень можуть ускладнити доступ до земельних ділянок, обмежити можливості доставки необхідних ресурсів для землекористування та ускладнити відновлення та ефективного використання земельних ресурсів на післявоєнному етапі;

- втрати ринку земель й інші економічні наслідки – воєнні дії призводять до втрат ринкового обігу земель, зокрема сільськогосподарських, зниження інвестиційної привабливості землекористування й земельних інвестицій та інших економічних збитків.

Список використаних джерел:

1. Kucher A. V., Kucher L. Yu. Expert assessment of economic losses caused by soil degradation at agricultural enterprises. *Actual Problems of Economics*. 2015. No. 8. Pp. 165–169;
2. Kucher A., Kazakova I., Kucher L. Kozak H., Schraml A., Koka H., Priest W. Economics of soil degradation and sustainable use of land in danger of wind erosion. *Agricultural and Resource Economics*. 2015. Vol. 1. No. 1. Pp. 5–13. <https://doi.org/10.51599/are.2015.01.01.01>;
3. Kucher A. V. Economics of agricultural land degradation and soil protection: a case study of Ukraine. *Management and safety in food chain: monograph*; eds: A. Walaszczyk, I. Jałmużna, B. Galińska. Lodz: Lodz University of Technology, 2017. Pp. 27–38;
4. Кучер А. В. Економіка мілітарної деградації ґрунтів: виклики та перспективи на шляху до сталого землекористування. *Формування сталого землекористування: проблеми та перспективи*: матер. IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16–17 листопада 2023 р.). Київ: Інститут землекористування НААН, 2023. С. 31–34;
5. Kucher A., Kucher L. War loss and damage to soil resources: towards sustainable land management. *International Journal of Environmental Studies*. 2024. Vol. 81. Is. 1. <https://doi.org/10.1080/00207233.2023.2296769>;
6. Кучер А. В., Кучер Л. Ю., Хелдак М. Формування сучасної парадигми економіки сільського господарства на основі праць професора В. Й. Шияна. *Економічні читання*: матер. міжнар. наук.-практ. конф., присв. 85-річному ювілею професора В. Й. Шияна (м. Харків, 19 лютого 2021 р.). Харків: ХНАУ, 2021. С. 16–20. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.26768.33281>.